

Kroniek Sint Agatha

Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven | Klooster Sint Agatha

Ten Geleide

Een Kroniek doet verslag van dagelijkse gebeurtenissen. Als daar vreugde en verdriet dicht bij elkaar liggen, komt dat ook in de verslaglegging tot uiting. Voor Klooster Sint Agatha en het Erfgoedcentrum was dat in de afgelopen maanden het geval, zelfs zonder alle ontwikkelingen rond het coronavirus. In februari vierden we de 650e verjaardag van het klooster en de feestelijke opening van het 'Jaar van het Brabantse kloosterleven'. Een maand later moesten we totaal onverwacht afscheid nemen van onze hoofdarchivaris Ad van Huijgevoort. In dit dubbelnummer van de Kroniek kijken we terug op deze ingrijpende gebeurtenissen en vooruit naar het zomerseizoen.

FEESTELIJKE START

Op 2 februari 1371, het feest van Maria Lichtmis, werd de kapel van Sint Agatha geschonken aan de kloosterorde van de Kruisheren. Enkele jaren geleden begonnen we met de voorbereiding van een uniek jubileum: het 650-jarig bestaan van het enige middeleeuwse klooster in Nederland met een ononderbroken geschiedenis op dezelfde locatie.

Die geschiedenis kende roerige tijden. In de middeleeuwen was Sint Agatha een vooraanstaand klooster, met veel grondbezit, een scriptorium en een boekbinderij. Van Kruisheer Johannes van Deventer is onder andere een prachtig Graduale bewaard gebleven. Na een bloeiperiode van bijna twee eeuwen kreeg het klooster te maken met de Reformatie en de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648). Het lag gevaarlijk tussen de legers van de Spanjaarden en de troepen van Willem van Oranje en zijn opvolgers. De Kruisheren ontvingen van de Prinsen van Oranje meerdere bescherm-brieven. Toen het klooster eind 16e eeuw toch ernstig

650 jaar Klooster Sint Agatha

Klooster van verleden,
heden en toekomst

Jubileumboekje

beschadigd raakte, schoot prins Maurits te hulp en schonk voor de kloosterkerk een kostbaar glas-inloodraam, waarop hij zelf stond afgebeeld. Mede dankzij de steun van de Oranjes wisten de Kruisheren enkele honderden jaren lang een verbod op kloosters te overleven. Pas op 28 november 1840, de dag van zijn inhuldiging, vaardigde koning Willem II een besluit uit waarmee hij kloosterleven in Nederland weer mogelijk maakte. Het was voor Klooster Sint Agatha het begin van een nieuwe bloeitijd. In de eerste helft van de 20e eeuw woonden meer dan 60 Kruisheren in het klooster, die een rol speelden in het pastoraat en het culturele leven van de regio. Na 1960 deelde Klooster Sint Agatha in de krimp van kloosterleven in Nederland. De Kruisherengemeenschap werd kleiner en delen van de gebouwen kregen nieuwe functies. In 2006 opende het Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven zijn deuren. In 2020 kwamen er naast de Kruisheren ook andere bewoners. Zij voelen zich verwant met de traditie van het klooster en willen eraan bijdragen om de sfeer

en de functies van het oudste klooster van Nederland toekomst te geven.

Tijdens de voorbereiding van het jubileumjaar werd duidelijk dat er in 2021 in Noord-Brabant nog meer kloosterjubilariissen zouden zijn. De Clarissen wonen 300 jaar in Megen, de gemeenschap van de Norbertinessen in Oosterhout bestaat 750 jaar en de Norbertijnen vieren het 900-jarig bestaan van hun orde. Dit was voor de provincie Brabant de aanleiding om 2021 tot 'Jaar van het Brabantse kloosterleven' uit te roepen. Een team van medewerkers ging aan de slag om activiteiten uit te werken, deels gerelateerd aan de feestdagen van de jubilerende kloostergemeenschappen. De opening van het jaar werd gepland in begin februari, rond de 650e verjaardag van Klooster Sint Agatha. Als openingshandeling werd gekozen voor de onthulling van het boven al genoemde 'Mauritsraam' in de kloosterkerk. Het raam werd in 1874, op aandringen van architect Pierre Cuypers, door de Kruisheren geschonken aan het Rijksmuseum. Na enkele vergeefse pogingen om het naar Sint Agatha terug te halen, werd in 2019 duidelijk dat het Rijksmuseum

inmiddels bereid was tot bruikleengeving. De provincie Noord-Brabant besloot de kosten van dit traject te financieren omwille van de unieke situatie. Het Mauritsraam is een monumentaal glas-in-loodraam van hoge kwaliteit en het enige raam in Nederland met de afbeelding van een Prins van Oranje in een katholieke kerk. Het blijft merkwaardig om je te realiseren dat de Kruisheren eeuwenlang de mis hebben opgedragen voor het aangezicht van de protestantse prins. Het raam kon niet worden teruggeplaatst op de oorspronkelijke plek boven het hoogaltaar; het bevindt zich nu in een venster aan de noordzijde.

Medio vorig jaar werd voor het verrichten van de openingshandeling een uitnodiging verzonden aan de huidige opvolger van prins Maurits: koning Willem Alexander. In november werd duidelijk dat de koning op deze uitnodiging in wilde gaan, maar ook dat de coronacrisis daarbij roet in het eten zou kunnen gooien. Het bleef spannend tot begin februari, toen helaas de conclusie moest worden getrokken dat een fysiek bezoek aan Sint Agatha niet verantwoord was. De provincie medewerkers organiseerden een alternatieve openingsbijeenkomst. Op 10 februari kon iedereen die dat wilde via een livestream meekijken naar een feestelijk programma, met muziek, dans, een tiental sprekers én een virtueel bezoek van koning Willem Alexander. De dag ervoor was een verhuishagen vol apparatuur uitgeladen; het was indrukwekkend om te zien wat er bij zo'n 'uitzending' komt kijken. Na afloop hadden de oversten van de jubilerende kloosters en de voorzitters van de stichtingen in Sint Agatha een persoonlijk Zoom-gesprek met de koning. Ondanks coronabeperkingen hebben we de opening van jubileumjaar en 'Jaar van het Brabantse kloosterleven' ervaren als een heel feestelijk gebeuren. > Marga Arendsen

Opening jubileumjaar en Jaar van het Brabantse kloosterleven

IN MEMORIAM

Enkele weken later, op donderdag 4 maart, was hoofdarchivaris Ad van Huijgevoort op het gebruikelijke tijdstip nog niet aanwezig in het Erfgoedcentrum. Omdat het helemaal niets voor hem was om dan niet even een berichtje te sturen en hij onbereikbaar bleek, gingen bij ons als collega's al snel alle alarmbellen af. Niet veel later werd duidelijk dat Ad betrokken was bij een ernstig verkeersongeval ter hoogte van Malden; de fietser die daar geschept was door een auto, was onze geliefde collega. Meteen was duidelijk dat het ongeluk ernstig hersenletsel had veroorzaakt; zo ernstig, dat

de behandeling na enkele dagen werd beëindigd. Op woensdag 10 maart is Ad overleden zonder bij bewustzijn te zijn geweest. We voelden ons verslagen.

We informeerden iedereen die met Ad samenwerkte over de trieste situatie. Zowel bij het Erfgoedcentrum als bij zijn partner Ger Udink stroomden de berichten van meeleven binnen. Uw reacties hebben hem en ons heel goed gedaan en we willen u daarvoor op deze plaats graag heel hartelijk bedanken!

Ad begon in 1990 met zijn werkzaamheden voor de kloosterarchieven, ruim 30 jaar geleden, kort na de oprichting van het Dienstencentrum Kloosterarchieven in Nijmegen. Hij was een medewerker 'van het eerste uur' en kon nog niet weten dat de zorg voor de kloosterarchieven zijn levenswerk zou worden. In de loop van meer dan 30 jaren heeft hij bijna alle Nederlandse kloosterarchieven onder ogen gehad en de meeste ook in zijn handen.

In de eerste vijftien jaren bestond zijn werk vooral uit het bezoeken van kloosters om de archivariissen ter plekke te helpen bij hun werk. Vanuit de kantoren van het Katholiek Documentatiecentrum (KDC) in

Nijmegen trok hij Nederland in, altijd met de trein, de bus en/of de fiets. Het was pionierswerk. Ad gaf cursussen en schreef handleidingen om kloosterarchivariissen wegwijs te maken in het archiefbeheer. Hij ging graag naar de kloosters en de kloosters zagen hem graag komen; Ad werd vertrouwd en gewaardeerd om zijn deskundigheid, zijn vriendelijkheid en zijn geduld. In de tweede vijftien jaren was Ad vaker te vinden in het Erfgoedcentrum in Sint Agatha, waar steeds meer kloosterarchieven naar toe verhuisden. Zijn werkzaamheden veranderden. Hij werkte vaker op kantoor of in de studiezaal van het centrum. Ook werd hij de leermeester voor nieuwe collega's en voor vrijwilligers.

Ad was een lieve man, die anderen graag ter wille was. Hij probeerde recht te doen aan alles en iedereen waarvoor hij verantwoordelijk was: aan de grote en de kleine wensen van de kloosterarchivariissen, aan degenen die onderzoek deden in de archieven, aan vragen van collega's en vrijwilligers, aan zijn werk en zijn privéleven. Dat kostte hem veel energie, zodat hij ook zijn grenzen moest trekken in waar hij zich wel en niet mee bezig hield. Zijn afdeling van het Erfgoedcentrum waren de archieven, die waren hem zeer toevertrouwd. Ad nam zijn werk serieus en had er tegelijk plezier in; hij werkte hard, maar kon onze bezigheden ook met humor en met een glimlach bekijken. Het was erg fijn om met hem samen te werken.

Ad was iemand van vaste gewoontes. Hij begon zijn werkdagen 's ochtends stipt om acht uur, hij fietste - weer of geen weer - tussen de middag naar Cuijk om een boodschap te doen en hij nam rond half vijf afscheid. Hij plande zijn bezigheden, bezoeken en vakanties lang van tevoren. Tegelijkertijd was hij verrassend en kleurrijk: letterlijk, met de kleuren van zijn overhemden en mondkapjes, maar ook met zijn gebreide kerststal en met de verschillende lengtes van zijn baard in de loop der jaren. Ad had al plannen voor zijn pensioen over enkele jaren. Hij had al bedacht wat

Presentatie archiefinventaris bij Zusters Onder de Bogen, 1996

Bezoek aan het archief van de Fraters van Utrecht, 1999

hij nog af wilde maken en hoe hij zijn werkzaamheden wilde achterlaten: zo goed verzorgd als hij ze in 30 jaren had opgebouwd.

Over een paar jaar hadden we zo graag persoonlijk aan hem willen vertellen hoe prettig het was om met hem samen te werken. Hoezeer de kloosterarchivariaten zijn hulp en zijn respect voor hun archieven hebben gewaardeerd. Welke grote bijdrage hij heeft geleverd aan de opbouw van het Erfgoedcentrum; overal komen we zijn werk en zijn aantekeningen tegen. Hoe veilig we ons hebben gevoeld bij zijn zorg voor de archieven. Hoe fijn het was om hem na zijn vakanties gebruikt en uitgerust weer achter zijn bureau te zien zitten. Het is heel anders gelopen. Niemand heeft dit kunnen voorzien en het paste ook helemaal niet bij Ad, die altijd zo voorzichtig was. Het verlies van Ad van Huijgevoort maakt voor het Erfgoedcentrum een heroriëntatie en herverdeling van de werkzaamheden noodzakelijk. Als zijn collega's hopen we dat hij ergens, waar dan ook, beseft hoe dankbaar we hem zijn en hoezeer we hem missen. Voor ons was hij, naast een lieve en leuke collega, de kloosterarchivaris van Nederland. > Marga Arendsen

UIT DE COLLECTIE

Op 10 februari ontstak zuster Margriet van der Vliet in de kloosterkerk een kaars bij het Mauritsraam, als startsein voor het 'Jaar van het Brabantse kloosterleven' en het 650-jarige jubileum van Klooster Sint Agatha. De handeling vond plaats in het digitale bijzijn van koning Willem-Alexander, die even daarvoor met interesse had geluisterd naar de geschiedenis van het raam zoals verteld door Theo Bögels. De coronacrisis zorgde ook bij dit evenement voor een noodgedwongen aanpassing: de koning moest de onthulling digitaal bijwonen en kon de beeltenis van zijn verre voorganger prins Maurits van Oranje alleen via het computerscherm bekijken.

Willem-Alexander was niet de eerste Nederlandse koning die het raam in de kloosterkerk - zij het online - mocht aanschouwen. Zijn voorganger koning Willem II der Nederlanden deed reeds in 1841 het klooster aan op de 'Feesttogt' bij gelegenheid van zijn troonsbestijging. In de collectie van de Kruisheren zijn diverse documenten over dit bezoek bewaard gebleven. De kloosterbibliotheek bevat het *Gedenboek der Inhuldiging en Feesttogten van Zijne Majesteit Willem II 1840-1842*, geschreven door J. Wap. Het boek doet in

ruim 375 pagina's uitvoerig verslag van de inhuldiging en de daarop volgende tour door Nederland van de kersverse koning. Tussen 1840 en 1842 werden alle provincies aangedaan, van de Kop van Noord-Holland tot het Heuvelland in Zuid-Limburg. Ook het hertogdom Luxemburg en de 'overzeesche bezittingen' ontbraken niet op het programma. Te lezen valt hoe de nieuwe vorst, onder begeleiding van 'eerewachten', overal met veel enthousiasme en festiviteiten werd onthaald. De jubelende inleiding van het boek vermeldt dat de Nederlanders verheugd waren over de nieuwe koning: "het Volk noemde den aantredenen Monarch reeds gaarne vooraf Willem den Hersteller, Willem den Lang Gewenschte."

Om Willem II voor het Nederlandse kloosterleven een 'Hersteller' en 'Lang Gewenschte' te noemen, is een *understatement*. S.W. Gielen, van 1806 tot zijn overlijden in 1855 prior van Klooster Sint Agatha, beschrijft in een geschiedkundige schets de hachelijke situatie waarin het klooster zich destijds bevond. Koning Willem I handhaafde het in de Franse tijd opgelegde verbod voor het aannemen van nieuwe leden. Het bestaan van het klooster in Sint Agatha werd, tot het

Titelpagina van het gedenboek

De 'eerewachten' die koning Willem II begeleiden

Willem II zijn tocht naar Sint Agatha. Het is verleidelijk om je voor te stellen hoe koning Willem II en prior Gielen in de kloosterkerk voor het Mauritsraam hebben gestaan. En dat is ook niet onwaarschijnlijk, zo blijkt uit een uitvoerige historische schets van de prior zelf: "Het behaagde Zijne Majesteit, den 27 juni 1841, de Kloosterlingen van Sint Agatha met een bezoek te vereeren, en de Kerk, onderscheidene beneden- en boven-vertrekken en de Bibliotheek te bezigtigen.

overlijden van de laatste Kruisheer, door de vorst gedoogd door middel van een constructie van 'admodiatie', te vergelijken met een huurovereenkomst. Deze admodiatie werd in 1838 nog voor zes jaar verlengd en hield in dat de Kruisheren jaarlijks 1700 gulden dienden af te dragen. Dit was een zware last voor de gemeenschap van het klooster, die destijds nog slechts uit drie leden bestond. De troonswisseling in 1840 bracht eindelijk de omslag met zich mee waarnaar al zo lang hevig werd verlangd.

De troonsbestijging door koning Willem II betekende de redding voor het handjevol Brabantse kloosters dat nog bestond, worstelend met de uitstervingsbesluiten. Op 28 november 1840 - de dag van zijn inhuldiging - tekende Willem II een Koninklijk Besluit, waarbij hij aan de tien Brabantse kloosters die er nog waren verlof verleende "nieuwe leden in hare samenleving op te nemen": de Kruisheren te Sint Agatha en te Uden, de Karmelieten en Karmelietessen te Boxmeer, de Augustinessen in Deursen, de Penitenten te Haren, de Clarissen en de Minderbroeders te Megen, de Birgitiessen in Uden en de Kapucijnen in Velp. Prior Gielen noemt deze gebeurtenis "de zoo zeer verlangde weldaad".

Terug naar de huldigingstour van Willem II. In de zomer van 1841 keerde het koninklijk gezelschap, na een tocht van Nijmegen naar Maastricht, weer noordwaarts. J. Wap vermeldt dat de koning op 27 juni reeds door kloosterlingen werd begroet: "Voor het met een fraaijen Boog gesierde Karmelieten-klooster te Boxmeer werd Zijne Majesteit, in nederige huldebetuing, door den waardigen Prior en Pastoor ontvangen en begroet." Nadat in het raadhuis aldaar een glas wijn was genuttigd "op het welvaren van Boxmeer", vervolgde

Na in de Gastenkamer van eenige ververschingen een gul gebruik gemaakt te hebben, vertrok Zijne Majesteit na hier bijna ¾ uur te hebben vertoefd, ten 1 ure namiddag naar Grave." Bij het bezoek aan de kerk zal het Mauritsraam zeker in het oog gesprongen zijn van koning Willem II. De 'ververschingen' die prior Gielen de koning in 1841 aanbood, moesten op 10 februari ontbreken. Wellicht kunnen deze bij een toekomstig koninklijk bezoek genuttigd worden. > G. van Gurp

Kloostertuin in het voorjaar

Colofon

Deze kroniek wordt uitgegeven door de stichtingen
Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven en Sint Aegten
ISSN: 2210-5719

Redactie: M. Arendsen, G. van Gulp,
G. Heusschen, S. Scherpenisse

Adres: Kroniek Sint Agatha
Kloosterlaan 24, 5435 XD St. Agatha

Tel. 0485 - 31 10 07

E-mail: info@erfgoedkloosterleven.nl

Website: www.erfgoedkloosterleven.nl
www.kloostersintagatha.nl

Vormgeving: Vormwijs, Nijmegen

Sint Agatha als presentatrice in de tentoonstelling over Klooster Sint Agatha

KWARTAALJOURNAAL

- Op deze plaats doen we doorgaans verslag van de activiteiten in de laatste maanden. De twee gebeurtenissen die bepalend waren voor de afgelopen periode zijn echter hierboven al beschreven. Veel activiteiten moesten door de coronamaatregelen worden opgeschort. Het Journaal in deze Kroniek bevat daarom het laatste nieuws over de voorbereiding van het zomerseizoen 2021.
- Voor het jubileumjaar stonden vanaf februari drie tentoonstellingen gepland: over 650 jaar klooster-geschiedenis, over de kloostertuin en over de boek-cultuur in Klooster Sint Agatha. Het is nu medio mei en de coronamaatregelen maken openstelling nog niet mogelijk; vermoedelijk zullen we in juni de eerste bezoekers kunnen ontvangen. Nu dat zoveel later wordt dan aanvankelijk verwacht, hebben we besloten de boektentoonstelling uit te stellen tot volgend seizoen. Deze zal niet geopend worden in september 2021, maar in april 2022. Komend seizoen zijn de tentoonstellingen over geschiedenis en kloostertuin te zien.
- Er is in de afgelopen maanden al wel heel veel in de tuin gewerkt én heel veel in de tuin gewandeld. Bij alle beperkingen door de coronasituatie is wandelen steeds mogelijk gebleven en daar is door velen gebruik van gemaakt. In maart verscheen een boekje met de titel *Een weelde van groen*, over 4 klooster-tuinen in Noordoost-Brabant, waaronder die in Sint Agatha. Een stimulans was ook de opening op 30 april jl. van *Ons Kloosterpad* als onderdeel van het 'Jaar van het Brabantse kloosterleven': een 330 km lange wandelroute. Klooster Sint Agatha is één van de vijftien start- en vertrekpunten op de route. Wandelaars doen al lopende informatie op over de geschiedenis en de waarden van het kloosterleven en kunnen bij elk van deze punten een verzamelob-ject aanschaffen.
- In juni zullen ook de andere publieksactiviteiten weer starten. De studiezaal kan weer bezocht worden, het bezoekerscentrum en de tentoonstellingen gaan open, en de uitkomst van de fotowedstrijd voor de tuin wordt bekend gemaakt. Het Mauritsraam in de kloosterkerk zal eindelijk opnieuw ter plekke te bezichtigen zijn, en over enige tijd zijn wellicht ook weer rondleidingen en groepsbezoeken mogelijk. We hopen van harte dat we komend seizoen velen van u in het jarige klooster mogen begroeten!